

Maciej Marmola

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Efektywność komunikowania politycznego za pośrednictwem mediów społecznościowych na szczeblu lokalnym: studium prezydentów miast wybranych na kadencję 2014–2018

**Effectiveness of political communication via social media
at the local level: a study of city mayors elected
for the 2014–2018 term**

ABSTRAKT

Media społecznościowe stanowią obecnie jedno z podstawowych narzędzi komunikowania politycznego. Wykorzystanie social mediów przez aktorów politycznych pozwala nie tylko na przekazywanie informacji związanych z ich dokonaniem i postulatami politycznymi, ale przede wszystkim umożliwia bezpośrednią interakcję i budowanie trwałej relacji między politykiem a wyborcami. Prezentowany artykuł diagnozuje poziom zaangażowania generowany przez profile na Facebooku wszystkich prezydentów miast kadencji 2014–2018. W trakcie badań przeanalizowano ponad 65 tysięcy postów opublikowanych w okresie 17.11.2014–18.03.2018. Wyniki badań potwierdzają, że nie ma istotnego związku między poziomem zaangażowania generowanym przez publikowane treści a czasem pełnienia urzędu przez prezydentów oraz wielkością miasta, w którym pełnią funkcję organu wykonawczego. Istnieje natomiast zależność między liczbą publikowanych postów a średnim zaangażowaniem użytkowników Facebooka.

SŁOWA KLUCZOWE

komunikowanie polityczne, prezydenci miast, media społecznościowe, zaangażowanie wyborców, Facebook

ABSTRACT

Social media is currently one of the basic tools of political communication. The use of social media by political actors allows them not only to inform about their political achievements and programs but also enables direct interaction and building a permanent relationship between a politician and voters. The presented article diagnoses the level of Facebook engagement generated by the profiles of all city mayors in the 2014–2018 term. During the research, I analyzed over 65,000 posts published between 17 November 2014 and 18 March 2018. The research results confirm that there is no significant correlation between the level of engagement generated by the published content and years in public office, as well as the size of the town governed by the mayor. However, there is a relationship between the number of published posts and the average engagement of Facebook users.

KEYWORDS

political communication, city mayors, social media, voters' engagement, Facebook

WPROWADZENIE

Rozwój środków przekazu wymusza na aktorach politycznych adaptację stosowanych strategii komunikacyjnych do zmieniającego się otoczenia, tak aby z powodzeniem docierać ze swoimi treściami do wyborców¹. W ostatnich latach przemiany technologiczne determinują częstsze wykorzystanie narzędzi internetowych (w tym mediów społecznościowych) w procesie komunikowania politycznego, zarówno w trakcie kampanii, jak i w okresie międzywyborczym². Początkowo fenomen ten dotyczył przede wszystkim podmiotów polityki funkcjonujących na poziomie ogólnokrajowym. Jednak z czasem znaczenie nowych narzędzi komunikowania dostrzegają zaczęli politycy lokalni i regionalni.

Wzrost zainteresowania podmiotów polityki komunikowaniem za pośrednictwem mediów społecznościowych wynika zasadniczo z kilku czynników. Po pierwsze, to narzędzie komunikowania umożliwia łatwe i względnie tanie dotarcie do dużej grupy odbiorców. W ostatnich latach zdecydowanie wzrasta liczba aktywnych użytkowników social mediów. Według raportu Digital 2021 z mediów społecznościowych korzysta już 68,5% Polaków, a biorąc pod uwagę trendy z ostatnich lat można przypuszczać, że odsetek ten będzie stale wzrastał³. Po drugie, social media stanowią obecnie jedno z podstawowych źródeł informacji i najważniejszych narzędzi komunikacji w profesjonalnej kampanii politycznej, zarówno w Polsce⁴, jak i Europie Zachodniej⁵. Wzrost ich znaczenia widoczny jest szczególnie wśród najmłodszych wyborców, dopiero wchodzących na rynek polityczny. Po trzecie, pojawienie się nowych kanałów i narzędzi komunikowania

---

¹ D. G. Lilleker, K. Koc-Michalska, R. Negrine, R. Gibson, T. Vedel, S. Strudel, *Social media campaigning in Europe: Mapping the terrain*, „Journal Of Information Technology & Politics” 14 (2017) nr 4, s. 293.

² Zob. np. R. K. Gibson, *Party change, social media and the rise of ‘citizen-initiated’ campaigning*, „Party Politics” 21 (2015) nr 2, s. 183–197. C. Vaccari, A. Valeriani, P. Barberá i in., *Social media and political communication: A survey of twitter users during the 2013 Italian general election*, „Italian Political Science Review” 43 (2013) nr 3, s. 381–410.

³ S. Kemp, *Digital 2021: Poland*. WeAreSocial and Hootsuite Report. <https://datareportal.com/reports/digital-2021-poland> (dostęp 19.04.2021 r.).

⁴ M. Feliksiak, *Odbiór kampanii wyborczej i aktywność polityczna w Internecie przed wyborami prezydenckimi*, „Komunikat z badań CBOS” 108 (2020).

⁵ V. Štětka, L. Vochocová, *A dialogue of the deaf, or communities of debate? The use of Facebook in the 2013 Czech Parliamentary Elections campaign*, „Teorija in Praksa” 51 (2014) nr 6, s. 1361–1380.

(w tym mediów społecznościowych) w większym stopniu umożliwia politykom przekazywanie niezapośredniczonych informacji⁶. Po czwarte, media społecznościowe pozwalają na bezpośrednie interakcje podmiotu polityki i wyborcy. Jak zauważa Michał Jacuński, z punktu widzenia komunikowania politycznego dają one możliwość: „nieskrępowanej dyskusji, współdzielenia treści, (współ)tworzenia dowolnych treści, wyrażania opinii o różnym zabarwieniu emocjonalnym, zdobywania i śledzenia informacji, podtrzymywanie relacji”⁷. Tym samym media społecznościowe przyczyniają się do większego upodmiotowienia wyborcy, który może stać się aktywnym uczestnikiem procesu komunikowania, a nawet nadawcą przekazu⁸. Po piąte wreszcie, zaawansowana analiza mediów społecznościowych dzięki wykorzystaniu odpowiednich algorytmów pozwala na określenie cech socjodemograficznych i osobowościowych odbiorców komunikatów⁹. Wprowadza to rewolucję związaną z segmentacją elektoratu oraz ułatwia możliwość targetowania przekazów do konkretnej grupy odbiorców.

Celem prezentowanego artykułu jest zbadanie efektywności komunikowania politycznego w mediach społecznościowych (konkretnie na Facebooku) na poziomie lokalnym przez prezydentów polskich miast kadencji 2014–2018. W toku badań sprawdzone zostanie, czy lokalni politycy w pełni wykorzystują potencjał social mediów, zachęcając publikowanymi treściami do aktywnego uczestnictwa odbiorców przekazu w procesie komunikowania (reagowania, komentowania i udostępnienia), czy też traktują je jedynie jako medium służące do jednostronnego informowania o swoich dokonaniach.

---

⁶ B. McNair, *An Introduction to Political Communication*, New York 2011, s. 86; A. Olszanecka-Marmola, *Czy telewizyjna reklama polityczna może zmienić wizerunek kandydata?: studium empiryczne wyborów prezydenckich 2015*. Toruń 2020, s. 79.

⁷ M. Jacuński, *Sieciowe komunikowanie polityczne w Polsce: perspektywa aktorów politycznych*, Wrocław 2016, s. 77.

⁸ T. Olczyk, *Serwis społecznościowy jako narzędzie kampanii wyborczej – profile Bronisława Komorowskiego, Baracka Obamy i Mitta Romneya na Facebooku*, „*Studia Medioznawcze*” 4 (2014), s. 89.

⁹ M. Kosinski, D. Stillwell, T. Graepel, *Private traits and attributes are predictable from digital records of human behavior*, „*Proceedings of the National Academy of Sciences*” 110 (2013) nr 15, 5802–5805.

METODOLOGIA

Przedmiot prowadzonych badań stanowiło porównanie poziomu zaangażowania na oficjalnych profilach publicznych prezydentów polskich miast. Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym¹⁰ do analizy włączeni zostali zarówno pełniący funkcję organu wykonawczego w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców, jak i włodarze miast, w których do 1990 to prezydent miasta był organem wykonawczo-zarządzającym. Analizie poddano wszystkie posty tych polityków opublikowane w okresie 17.11.2014–18.03.2018 r. Cezurę początkową stanowi dzień bezpośrednio po drugiej turze wyborów samorządowych, a koniec analizy wiąże się z momentem zebrania materiału badawczego.

Wnioski płynące z prezentowanej analizy wpisują się w ustalenia innych naukowców prowadzących badania nad efektywnością komunikowania politycznego za pośrednictwem mediów społecznościowych.

Pierwszym etapem analizy było sprawdzenie, ilu ze 107 prezydentów miast w trakcie kadencji posiadało profil publiczny na portalu Facebook. W toku badań okazało się, że z tej formy komunikowania korzystało 86 z nich (80,4%). Następnie analizie poddano łącznie 66 137 postów, uwzględniając przy tym liczbę reakcji, komentarzy oraz udostępnień. Posłużyły one do stworzenia wskaźnika średniego zaangażowania, który obliczono według następującej formuły:

$$\text{średnie zaangażowanie} = \frac{\text{liczba komentarzy} + \text{liczba postów} + \text{liczba udostępnień}}{\text{liczba postów}}$$

W trakcie badań postawiono trzy hipotezy badawcze. Ich weryfikacji dokonano przy wykorzystaniu współczynnika korelacji liniowej Pearsona. Hipotezy zostały sformułowane w następujący sposób:

---

¹⁰ Art. 26 pkt 4 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95 z późn. zm.)

H1: Średni poziom zaangażowania generowany przez posty prezydentów miast wykazuje istotny związek z liczbą mieszkańców miasta.

H2: Średni poziom zaangażowania generowany przez posty prezydentów miast wykazuje istotny związek z liczbą kadencji pełnionych przez tych prezydentów.

H3: Średni poziom zaangażowania generowany przez posty prezydentów miast wykazuje istotny związek z liczbą publikowanych postów.

Oprócz tego przeprowadzono pogłębioną analizę wyników badań w odniesieniu do konkretnych włodarzy miast. W celu uzyskania porównywalnych wyników obrazujących poziom zaangażowania zdecydowano się także na obliczenie wskaźnika określającego zaangażowanie na tysiąc mieszkańców. Do jego wyliczenia przyjęto dane ludnościowe opublikowane przez Główny Urząd Statystyczny aktualne na dzień 31 XII 2016 r., a więc środek analizowanej kadencji 2014–2018. Zdecydowano się na wykorzystanie danych ludnościowych, a nie statystyk obrazujących liczbę obserwujących fanpage ze względu na to, że w ciągu czterech lat w przypadku niektórych profili liczba ta ulegała gwałtownym zmianom, co utrudniłoby rzetelne wyliczenie proponowanego wskaźnika.

Dla klarowności wywodu analizowane miasta podzielono na cztery kategorie miast: poniżej 50 tys. mieszkańców, od 50 do 100 tys. mieszkańców, od 100 do 200 tys. mieszkańców oraz powyżej 200 tys. mieszkańców. Ze względu na rozmiar badania nie zdecydowano się na analizę treści wszystkich postów. Odnotowano jedynie posty generujące największe zaangażowanie użytkowników Facebooka w odniesieniu do konkretnych profili.

WYNIKI

Analiza statystyczna przeprowadzona w celu weryfikacji postawionych hipotez odnosiła się zarówno do średniego poziomu zaangażowania, jak i średniego poziomu zaangażowania na tysiąc mieszkańców. W odniesieniu do pierwszej z hipotez ustalono, że nie ma istotnego związku między średnim poziomem zaangażowania generowanego przez profil prezydenta miasta a liczbą mieszkańców miasta. Odnosi się to także do poziomu zaangażowania na tysiąc mieszkańców.

Do podobnych wniosków prowadzi odniesienie przedmiotu badań do liczby kadencji piastowanych przez prezydentów miast. Także w tym przypadku

wyliczenie współczynnika korelacji Pearsona potwierdziło, że nie ma istotnego związku między średnim poziomem zaangażowania a czasem urzędowania prezydentów miast.

W badaniach potwierdzona została słaba efektywność wykorzystania mediów społecznościowych przez polityków szczebla lokalnego diagnozowana w innych tego typu badaniach, szczególnie w odniesieniu do okresu międzywyborczego. Objawia się ona niskim poziomem zaangażowania użytkowników na profilach publicznych prezydentów miast. Co więcej, zaangażowanie to ogranicza się zwykle jedynie do polubienia publikowanych treści.

Potwierdziła się natomiast trzecia z postawionych hipotez głosząca, że średni poziom zaangażowania jest skorelowany z liczbą opublikowanych postów. Przeprowadzona analiza sugeruje dodatni związek między tymi zmiennymi o raczej słabej sile. Na podstawie uzyskanych wyników można jednak sformułować wniosek, że większa częstotliwość publikowania postów wiąże się z nieco większym poziomem średniego zaangażowania, a także z większą średnią liczbą komentarzy, reakcji i udostępnień. Nie odnotowano jednak podobnej zależności między liczbą postów a średnim poziomem zaangażowania na tysiąc mieszkańców.

W celu pogłębienia badania zdecydowano się na podział profili prezydentów miast ze względu na liczbę mieszkańców. W przypadku organów wykonawczych miast do 50 tys. mieszkańców profile publiczne na Facebooku posiadało 16 z 22 prezydentów (72,7%), a więc mniej niż odsetek odnoszący się do całej badanej populacji. Widoczna jest również znaczna różnica w poziomie zaangażowania generowanego przez profile poszczególnych polityków. Zdecydowanie *in plus* na tle pozostałych wyróżnia się aktywność wyborców na profilach Wadima Tyszkiewicza (ówczesny prezydent Nowej Soli) oraz Krzysztofa Kosińskiego (prezydent

Tabela 1. Związek między liczbą mieszkańców, liczbą kadencji i liczbą opublikowanych postów a poziomem zaangażowania na profilach prezydentów miast kadencji 2014–2018

	średnia liczba komentarzy	średnia liczba reakcji	średnia liczba udostępnień	średni poziom zaangażowania	średni poziom zaangażowania na tysiąc mieszkańców
liczba mieszkańców	0,079	0,035	0,054	0,038	-0,082
liczba kadencji	-0,107	-0,122	-0,100	-0,120	-0,123
liczba postów	0,213*	0,242*	0,228*	0,241*	0,195

* Korelacja istotna na poziomie 0,05 (dwustronnie)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Ciechanowa). Wynika ona przede wszystkim z umiejętnego, nastawionego na interakcję z wyborcami sposobu prowadzenia profilu oraz popularności tych polityków wykraczającej poza przestrzeń lokalną (a nawet regionalną). Tyszkiewicz swoją pozycję zbudował dzięki dużej aktywności medialnej, a Kosiński w wyniku pełnienia funkcji rzecznika prasowego Polskiego Stronnictwa Ludowego. Szczególnie ciekawy wydaje się fenomen Tyszkiewicza, który zresztą swoją popularność zdyskontował najpierw na poziomie regionalnym (wynik KW Lepsze Lubuskie – Bezpartyjny Samorząd w wyborach do sejmiku woj. lubuskiego w 2014 roku), aby w 2019 r. osiągnąć sukces na poziomie ogólnokrajowym, obejmując mandat senatora. Choć w badanym okresie Tyszkiewicz pełnił urząd prezydenta jednego z najmniej licznych pod względem mieszkańców miast, to w jego przypadku wartość wskaźnika zaangażowania na tysiąc mieszkańców ustępowała jedynie Robertowi Biedroniowi. Co więcej, wskaźnik średniego zaangażowania, który nie uwzględniał liczby mieszkańców miast, był w odniesieniu do profilu Tyszkiewicza wyższy niż w przypadku prezydentów największych polskich miast (m.in. Warszawy, Krakowa, Wrocławia czy Poznania).

Do podobnych wniosków prowadzi analiza poziomu zaangażowania na profilach prezydentów miast liczących od 50 do 100 tys. mieszkańców. W odniesieniu do tej grupy miast publiczne profile na Facebooku posiadało 38 z 46 prezydentów (82,6%). Także w tej części analizy można odnotować znaczne różnice nie tylko w poziomie zaangażowania, ale także w samym sposobie prowadzenia konta w mediach społecznościowych. Okazuje się bowiem, że w trakcie niemal czteroletniego okresu badań na niektórych fanpage'ach pojawiło się prawie

Tabela 2. Poziom zaangażowania użytkowników Facebooka na profilach prezydentów miast liczących poniżej 50 tysięcy mieszkańców

Miasto	Liczba mieszkańców 2016	Prezydent	liczba postów	średnia komentarzy	średnia reakcji	średnia udostępnień	średnie zaangażowanie	zaangażowanie na tysiąc mieszkańców
Nowa Sól	39 258	Wadim Tyszkiewicz (4)	900	72,92	324,91	39,42	437,26	11,14
Ciechanów	44 383	Krzysztof Kosiński (1)	794	17,34	239,70	13,51	270,55	6,10
Starachowice	49 939	Marek Materek (1)	2047	18,83	151,90	7,68	178,41	3,57
Kołobrzeg	46 463	Janusz Gromek (3)	494	10,17	97,37	6,89	114,43	2,46
Sopot	36 849	Jacek Karnowski (5)	384	7,48	71,14	4,75	83,37	2,26
Żyrardów	40 504	Wojciech Jasiński (1)	962	8,90	67,51	7,71	84,13	2,08
Zduńska Wola	42 698	Piotr Niedźwiecki (3)	145	13,78	64,59	6,00	84,37	1,98
Skierniewice	48 327	Krzysztof Jażdżyk (1)	254	4,72	43,83	8,91	57,46	1,19
Radomsko	46 583	Anna Milczanowska (3)*	1915	2,48	34,88	1,19	38,55	0,83
	46 583	Jarosław Ferenc (1)	478	2,41	23,05	5,52	30,97	0,66
Tarnobrzeg	47 595	Grzegorz Kiełb (1)	1876	2,88	30,21	2,31	35,41	0,74
Świnoujście	41 115	Janusz Żmurkiewicz (4)	312	3,65	22,15	1,49	27,29	0,66
Wodzisław Śląski	48 573	Mieczysław Kieca (3)	1633	2,44	24,13	1,55	28,12	0,58
Otwock	44 912	Zbigniew Szczepaniak (3)	203	4,52	14,69	3,62	22,83	0,51
Sieradz	42 762	Paweł Osiewała (1)	32	1,66	16,03	2,75	20,44	0,48
Bolesławiec	39 167	Piotr Roman (4)	634	0,68	11,32	2,82	14,81	0,38
Skarżysko-Kamienna	46 449	Konrad Krönig (1)	1511	0,59	10,44	0,66	11,70	0,25

W nawiasach podano liczbę pełnionych kadencji

* Anna Milczanowska przestała być prezydentem Radomska w związku z uzyskaniem mandatu posła (z listy PiS) w wyborach parlamentarnych 2015. Jej następcą został Jarosław Ferenc, który zwyciężył w przedterminowych wyborach na urząd prezydenta Radomska w dniu 21.02.2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

2 tys. wpisów (a więc przeszło 1 wpis dziennie), podczas gdy np. Witold Grim (prezydent Zawiercia) zdołał opublikować 1 wpis w trakcie całego analizowanego okresu. W przypadku prezydentów miast liczących od 50 do 100 tys. mieszkańców widoczna jest także jeszcze większa dysproporcja pod względem poziomu zaangażowania niż w odniesieniu do mniejszych miast. Zdecydowaną dominacją w tym aspekcie charakteryzował się profil Roberta Biedronia, pełniącego w kadencji 2014–2018 urząd prezydenta Słupska. Nie stanowi to jednak wielkiego zaskoczenia ze względu na medialność tego polityka, będącego wcześniej posłem na Sejm VII kadencji z ramienia Ruchu Palikota. W obliczu kryzysu przywództwa na polskiej lewicy Biedroń stawał się wówczas „twarzą” środowisk lewicowych, co w przyszłości miało zaowocować powstaniem ugrupowania Wiosna i startem Biedronia w wyborach prezydenckich z 2020 roku. Zaangażowanie notowane na profilu Biedronia było najwyższe nie tylko w grupie prezydentów miast od 50 do 100 tys. mieszkańców, ale także wśród wszystkich polityków pełniących rolę organu wykonawczego w polskich miastach w badanym okresie.

Aktorzy polityczni traktują social media jako formę komunikowania jednostronnego, a nie jako medium użyteczne w procesie symetrycznej komunikacji dwustronnej z potencjalnymi wyborcami.

Większe zaskoczenie niż dobre wskaźniki zaangażowania generowane przez profil Biedronia stanowi bardzo niewielkie zainteresowanie treściami publikowanymi w mediach społecznościowych przez innych prezydentów. Na profilach czterech z nich – Sława Umińska-Duraj (Piekary Śląskie), Roman Smogorzewski (Legionowo), Piotr Głowski (Piła), Wojciech Kudelski (Siedlce) – publikowane posty generowały średnio mniej niż 10 aktywności użytkowników. Co więcej, treści zamieszczane na tych profilach w zasadzie nie były przez Internautów komentowane i udostępniane, a sama aktywność ograniczała się zwykle do polubienia. Tym samym trudno uznać, że konta te wywołują interakcje między aktorami politycznymi i wyborcami. Należy je uznać jedynie za narzędzia informujące o dokonaniach i opiniach prezydentów.

Tabela 3. Poziom zaangażowania użytkowników Facebooka na profilach prezydentów miast liczących od 50 do 100 tysięcy mieszkańców

Miasto	Liczba mieszkańców 2016	Prezydent	liczba postów	średnia komentarzy	średnia reakcji	średnia udostępnień	średnie zaangażowanie	zaangażowanie na tysiąc mieszkańców
Słupsk	91 935	Robert Biedroń (1)	1966	195,54	3932,77	245,43	4373,74	47,57
Zawiercie	50 274	Witold Grim (1)	1	56	259	26	341	6,78
Ełk	61 074	Tomasz Andrukiewicz (3)	80	28,18	259,09	18,71	305,98	5,01
Stargard	68 477	Rafał Zajac (1)*	33	16,03	137,36	11,39	164,79	2,41
	68 477	Sławomir Pajor (4)	116	3,52	35,38	5,56	44,46	0,65
Zamość	64 648	Andrzej Wnuk (1)	521	5,62	124,28	9,86	139,76	2,16
Stalowa Wola	62 400	Lucjusz Nadberezny (1)	472	4,72	89,98	5,88	100,58	1,61
Będzin	57 555	Łukasz Komoniewski (2)	767	5,87	65,29	15,31	86,47	1,50
Mielec	60 504	Daniel Kozdęba (1)	385	4,35	73,01	6,45	83,81	1,39
Gniezno	69 137	Tomasz Budasz (1)	1091	10,31	79,64	4,29	94,25	1,36
Leszno	64 159	Łukasz Borowiak (1)	1531	5,30	73,73	2,79	81,82	1,28
Ostrowiec Świętokrzyski	70 554	Jarosław Górczyński (1)	291	8,68	69,47	6,88	85,03	1,21
Zgierz	56 929	Przemysław Staniszewski (1)	1833	4,22	52,41	5,20	61,83	1,09
Ostrów Wielkopolski	72 526	Beata Klimek (1)	1316	7,67	64,76	4,92	77,35	1,07
Głogów	68 292	Rafał Rokaszewicz (1)	281	6,35	62,80	4,08	73,24	1,07
Przemysł	62 154	Robert Choma (4)	496	3,79	55,26	2,79	61,85	1,00
Pabianice	66 265	Grzegorz Mackiewicz (1)	109	6,01	57,70	2,27	65,97	1,00
Chełm	63 734	Agata Fisz (3)	402	5,49	51,00	6,25	62,74	0,98
Świdnica	57 959	Beata Moskal-Staniewska (1)	455	6,31	43,02	2,90	52,23	0,90
Świętochłowice	50 644	Dawid Kostempski (2)	1183	3,38	36,67	4,56	44,60	0,88
Grudziądz	95 964	Robert Malinowski (3)	274	6,03	65,22	2,42	73,66	0,77
Racibórz	55 404	Mirosław Lenk (3)	24	5,08	25,71	2,83	33,63	0,61

Siemianowice Śląskie	67 905	Rafał Piech (1)	552	2,23	31,45	4,00	37,68	0,55
Wejherowo	50 039	Krzysztof Hildebrandt (5)	124	2,95	19,45	2,42	24,82	0,50
Jaworzno	92 473	Paweł Silbert (4)	622	2,75	38,59	3,15	44,50	0,48
Piotrków Trybunalski	74 694	Krzysztof Chojniak (3)	119	1,52	28,38	5,97	35,87	0,48
Jastrzębie-Zdrój	89 883	Anna Hetman (1)	1153	3,94	34,36	3,69	41,99	0,47
Pruszków	60 866	Jan Starzyński (5)	131	2,15	20,02	2,88	25,05	0,41
Lubin	73 154	Robert Raczyński (5)	36	1,61	24,39	4,14	30,14	0,41
Łomża	62 802	Mariusz Chrzanowski (1)	1414	1,57	19,18	1,26	22,01	0,35
Tczew	60 276	Mirosław Pobłocki (2)	1008	1,46	14,56	0,84	16,86	0,28
Jelenia Góra	80 524	Marcin Zawila (3)	579	1,39	16,71	2,77	20,87	0,26
Tomaszów Mazowiecki	63 601	Marcin Witko (1)	68	1,04	12,47	1,68	15,19	0,24
Żory	62 013	Waldemar Socha (5)	207	1,57	10,19	1,81	13,57	0,22
Nowy Sącz	83 993	Ryszard Nowak (3)	916	0,58	12,71	2,38	15,66	0,19
Piekary Śląskie	55 954	Sława Umińska-Duraj (1)	409	0,96	7,65	1,20	9,80	0,18
Legionowo	54 137	Roman Smogorzewski (5)	188	0,53	8,01	0,66	9,20	0,17
Piła	73 987	Piotr Głowski (2)	1599	0,44	8,35	0,94	9,74	0,13
Siedlce	77 020	Wojciech Kudelski (3)	320	0,80	6,33	0,82	7,94	0,10

W nawiasach podano liczbę pełnionych kadencji

* Rafał Zając został prezydentem Stargardu, zwyciężając w przedterminowych wyborach z 9.04.2017 r., które ogłoszone zostały z racji opróżnienia urzędu w wyniku śmierci dotychczasowego prezydenta Sławomira Pajora.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W gronie prezydentów miast liczących od 100 do 200 tys. mieszkańców publiczne profile na Facebooku posiadało 18 spośród 23 lokalnych polityków (78,2%). W badanym okresie to właśnie w odniesieniu do tej grupy prezydentów notowany jest proporcjonalnie najniższy poziom średniego zaangażowania. Najwyższy wskaźnik osiągnął Jacek Wójcicki (prezydent Gorzowa Wielkopolskiego), którego posty średnio angażowały 158 użytkowników Facebooka. Wartość ta jest niższa nie tylko od liderujących w poprzednich grupach miast Tyszkiewicza oraz Biedronia, ale również prezydentów Starachowic czy Ełku. Nie lepiej prezentuje się wskaźnik obrazujący poziom zaangażowania na tysiąc mieszkańców.

Tabela 4. Poziom zaangażowania użytkowników Facebooka na profilach prezydentów miast liczących od 100 do 200 tysięcy mieszkańców

Miasto	Liczba mieszkańców 2016	Prezydent	liczba postów	średnia komentarzy	średnia reakcji	średnia udostępnień	średnie zaangażowanie	zaangażowanie na tysiąc mieszkańców
Gorzów Wielkopolski	123 995	Jacek Wójcicki (1)	542	12,83	138,44	7,06	158,34	1,28
Koszalin	107 680	Piotr Jedliński (2)	613	11,09	91,07	8,04	110,20	1,02
Opole	118 722	Arkadiusz Wiśniewski (1)	1554	13,38	90,47	7,21	111,07	0,94
Legnica	100 718	Tadeusz Krzakowski (5)	1696	5,85	82,82	3,50	92,17	0,92
Bytom	169 617	Damian Bartyla (2)	93	22,68	107,83	15,54	146,04	0,86
Dąbrowa Górnicza	121 802	Zbigniew Podraza (3)	255	9,80	80,84	10,00	100,65	0,83
Tychy	128 351	Andrzej Dziuba (5)	423	6,78	81,57	8,68	97,03	0,76
Rybnik	139 252	Piotr Kuczera (1)	1064	8,50	82,28	6,00	96,79	0,70
Ruda Śląska	139 125	Grażyna Dziedzic (2)	283	11,30	63,40	3,46	78,16	0,56
Gliwice	182 156	Zygmunt Frankiewicz (7)	82	9,29	68,00	7,74	85,04	0,47
Olsztyn	172 993	Piotr Grzymowicz (3)	1093	8,63	54,72	8,81	72,16	0,42
Zielona Góra	139 330	Janusz Kubicki (3)	200	9,02	42,76	1,97	53,74	0,39
Płock	121 295	Andrzej Nowakowski (2)	970	2,91	38,87	2,03	43,81	0,36
Włocławek	112 483	Marek Wojtkowski (1)	1882	1,54	29,15	1,62	32,30	0,29
Tarnów	110 110	Roman Ciepela (2)	8	2,38	22,38	2,13	26,88	0,24
Zabrze	175 459	Małgorzata Mańka-Szulik (3)	890	4,37	30,45	3,31	38,12	0,22
Rzeszów	187 422	Tadeusz Ferenc (4)	104	1,08	20,49	4,52	26,09	0,14
Elbląg	121 191	Witold Wróblewski (1)	737	0,20	3,60	0,42	4,22	0,03

W nawiasach podano liczbę pełnionych kadencji

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Jego analiza prowadzi do wniosku, że jedynie w przypadku dwóch prezydentów miast liczących od 100 do 200 tys. mieszkańców publikowane posty angażują średnio więcej niż 1 osobę na tysiąc mieszkańców. Poziom braku zainteresowania

treściami publikowanymi przez badanych polityków z tej kategorii miast dobrze obrazuje przykład Witolda Wróblewskiego (prezydenta liczącego przeszło 120 tys. mieszkańców Elbląga), którego posty średnio angażowały mniej niż 5 użytkowników Facebooka.

Wśród prezydentów miast liczących powyżej 200 tys. mieszkańców profile publiczne na Facebooku w analizowanym okresie posiadało 14 spośród 16 lokalnych włodarzy (87,5%). Za pewne zaskoczenie w tej grupie można uznać stosunkowo niskie poziomy średniego zaangażowania. Na żadnym z badanych kont w mediach społecznościowych publikowane posty nie osiągały średnio ponad 500

Tabela 5. Poziom zaangażowania użytkowników Facebooka na profilach prezydentów miast liczących powyżej 200 tysięcy mieszkańców

Miasto	Liczba mieszkańców 2016	Prezydent	liczba postów	średnia komentarzy	średnia reakcji	średnia udostępnień	średnie zaangażowanie	zaangażowanie na tysiąc mieszkańców
Częstochowa	226 225	Krzysztof Matyjaszczyk (2)	780	20,11	268,17	30,65	318,94	1,41
Sosnowiec	205 873	Arkadiusz Chęciński (1)	1636	17,94	144,64	15,35	177,93	0,86
Łódź	696 503	Hanna Zdanowska (2)	1201	29,96	437,38	27,82	495,16	0,71
Poznań	540 372	Jacek Jaśkowiak (1)	1032	34,47	296,45	17,58	348,50	0,64
Radom	215 020	Radosław Witkowski (1)	1179	10,57	106,54	8,20	125,31	0,58
Gdańsk	463 754	Paweł Adamowicz (5)	1662	28,97	203,04	24,44	256,44	0,55
Lublin	340 466	Krzysztof Żuk (2)	986	10,78	155,78	10,78	177,34	0,52
Szczecin	404 878	Piotr Krzystek (3)	662	17,41	121,96	11,36	150,73	0,37
Toruń	202 521	Michał Zaleski (4)	1035	4,07	57,11	5,58	66,76	0,33
Katowice	298 111	Marcin Krupa (1)	786	9,72	62,61	6,13	78,47	0,26
Bydgoszcz	353 938	Rafał Bruski (2)	1365	6,66	62,97	3,89	73,52	0,21
Kraków	765 320	Jacek Majchrowski (4)	982	9,93	83,13	7,89	100,95	0,13
Wrocław	637 683	Rafał Dutkiewicz (4)	686	7,38	53,37	6,07	66,82	0,10
Warszawa	1 753 977	Hanna Gronkiewicz-Waltz (3)	2010	14,41	122,78	13,24	150,44	0,09

W nawiasach podano liczbę pełnionych kadencji

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

oznak zaangażowania (łącznie komentarzy, reakcji i udostępnień). Niską aktywność użytkowników Facebooka na profilach tej grupy prezydentów najlepiej obrazuje wskaźnik zaangażowania w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców. W przypadku prezydent Warszawy w kadencji 2014–2018 wynosi on zaledwie 0,09. Wartości podobnego rzędu generują profile rządzących wówczas Krakowem i Wrocławiem.

Ostatnim etapem badań było wskazanie poziomu zaangażowania postów, które spowodowały największą liczbę interakcji użytkowników Facebooka. Pogłębiona analiza potwierdziła, że zdecydowanie najbardziej angażujące treści w badanym okresie publikowane były na profilu Roberta Biedronia. Największe

Tabela 6. Poziom zaangażowania najbardziej angażujących postów publikowanych przez badanych prezydentów

Miasto	Liczba mieszkańców 2016	Prezydent	czas publikacji	liczba komentarzy	liczba reakcji	liczba udostępnień	zaangażowanie
Ślupsk	91 935	Robert Biedroń	13.01.2018 21:57:07	2 668	73 323	5 755	81 746
Częstochowa	226 225	Krzysztof Matyjaszczyk	27.09.2016 15:59:59	945	14 835	2 244	18 024
Nowa Sól	39 258	Wadim Tyszkiewicz	29.11.2016 20:36:18	1 389	8 786	4 321	14 496
Gdańsk	463 754	Paweł Adamowicz	01.09.2017 07:28:58	1 652	5 048	5 060	11 760
Łódź	696 503	Hanna Zdanowska	19.11.2016 14:55:50	708	8 836	534	10 078
Warszawa	1 753 977	Hanna Gronkiewicz-Waltz	21.06.2016 22:14:33	468	4 993	2 781	8 242
Poznań	540 372	Jacek Jaśkowiak	24.09.2016 16:42:04	496	4 900	361	5 757
Opole	118 722	Arkadiusz Wiśniewski	22.05.2017 15:33:04	761	4 272	560	5 593
Szczecin	404 878	Piotr Krzystek	19.05.2017 22:07:34	153	3 546	857	4 556
Ciechanów	44 383	Krzysztof Kosiński	09.09.2017 20:06:23	502	3 568	46	4 116

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

zaangażowanie internautów wygenerował wpis prezydenta Słupska z 13 stycznia 2018 roku, który wywołał przeszło 80 tys. interakcji, w tym ponad 2,5 tysiąca komentarzy. O skali dominacji profilu Biedronia nad innymi kontami prezydentów miast kadencji 2014–2018 świadczy fakt, że 74 najbardziej angażujących wpisów (spośród wszystkich 66 137 badanych postów) opublikowano właśnie na fanpage'u ówczesnego prezydenta Słupska. Co ciekawe, oprócz Biedronia największym poziomem interakcji nie cieszyły się posty prezydentów największych polskich miast, lecz treści publikowane przez przed Krzysztofa Matyjaszczyka (Częstochowa) oraz Wadima Tyszkiewicza (Nowa Sól). Żaden z wpisów włodarzy miast liczących powyżej 500 tys. mieszkańców nie osiągnął w badanym okresie więcej niż 12 tys. interakcji, a najpopularniejszy post prezydenta Wrocławia (ponad 600 tys. mieszkańców) okazał się mniej angażujący niż wpisy prezydentów kilkakrotnie mniejszych Ciechanowa i Nowej Soli. Tym samym można uznać, że liczba mieszkańców miasta nie tylko nie wykazuje istotnego związku ze średnią liczbą interakcji na profilu prezydenta miasta, ale także nie ma większego znaczenia w przypadku poziomu zaangażowania w odniesieniu do pojedynczych postów.

DYSKUSJA

Wnioski płynące z prezentowanej analizy wpisują się w ustalenia innych naukowców prowadzących badania nad efektywnością komunikowania politycznego za pośrednictwem mediów społecznościowych. Przede wszystkim potwierdzona została słaba efektywność wykorzystania tego narzędzia przez polityków szczebla lokalnego diagnozowana w innych tego typu badaniach, szczególnie w odniesieniu do okresu międzywyborczego¹¹. Objawia się ona niskim poziomem zaangażowania użytkowników na profilach publicznych prezydentów miast. Co więcej, zaangażowanie to ogranicza się zwykle jedynie do polubienia publikowanych treści. Wynika ono zapewne ze strategii przyjętych przez aktorów politycznych, którzy traktują social media jako formę komunikowania jednostronnego, a nie jako medium użyteczne w procesie symetrycznej komunikacji dwustronnej z potencjalnymi

---

¹¹ Zob. np. A. Olszanecka-Marmola, *Wykorzystywanie serwisu Facebook w komunikowaniu politycznym na szczeblu lokalnym: przypadek województwa śląskiego*, „Vademecum Śląsk” 3 (2015), s. 73–99; B. Choroś, E. Skrabacz, *Internetowa aktywność polityków na szczeblu lokalnym – wyborcza i pozawyborcza komunikacja polityczna (przypadek województwa opolskiego)*, „e-Politikon” 16 (2015), s. 105–135.

wyborcami. Podobnie jak inne badania przeprowadzona analiza potwierdziła, że większość prób nawiązania interakcji przez użytkowników Facebooka, pozostaje bez odpowiedzi ze strony polityków szczebla lokalnego¹². Tendencja ta nie dotyczy zresztą jedynie Polski. Jak wskazują badania, w mediach społecznościowych politycy niechętnie wchodzi w interakcje z innymi użytkownikami. Jest to szczególnie charakterystyczne w odniesieniu do polityków o ugruntowanej pozycji na scenie politycznej oraz dla społeczeństw o bardziej hierarchicznej kulturze politycznej¹³.

Przeprowadzona analiza potwierdziła, że większość prób nawiązania interakcji przez użytkowników Facebooka, pozostaje bez odpowiedzi ze strony polityków szczebla lokalnego.

Pewna nowość, którą oferują prezentowanie badania, dotyczy poziomu zaangażowania użytkowników Facebooka na profilach prezydentów w odniesieniu do wielkości miasta, liczby pełnionych kadencji oraz liczby publikowanych postów. Okazuje się, że pierwsze dwa czynniki nie mają żadnego związku z zaangażowaniem generowanym przez konta prezydentów miast w kadencji 2014–2018. Istotną dodatnią zależność (choć o słabej sile) zdiagnozowano natomiast w przypadku poziomu zaangażowania oraz liczby publikowanych postów. Pogłębiona analiza sugeruje, że więcej interakcji notują profile prezydentów, którzy zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnej rzeczywistości reagują na opinie wyborców. Tym samym może się zdarzyć, że dzięki umiejętnemu prowadzeniu profilu prezydent niewielkiego miasta może generować swoimi treściami większe zaangażowanie niż wóldarze największych polskich miast.

---

¹² A. Olszanecka-Marmola, *Efektywność wykorzystania narzędzi komunikowania politycznego w Internecie przez prezydentów miast na prawach powiatu województwa śląskiego*, w: *Media społecznościowe: dialog w cyberprzestrzeni*, tom 1, red. K. Doktorowicz. Katowice 2016, s. 138.

¹³ Zob. np. T. Graham, M. Broersma, K. Hazelhoff, G. van 't Haar, *Between broadcasting political messages and interacting with voters*. *Information, „Communication & Society”*, 16 (2013) nr 5, s. 692–716; B. Kalsnes, A. O. Larsson, G. S. Enli, *The social media logic of political interaction: Exploring citizens' and politicians' relationship on Facebook and Twitter*. „First Monday”, 22 (2017) nr 2. <https://doi.org/10.5210/fm.v22i2.6348>.

Dominacja komunikacji jednostronnej na profilach w mediach społecznościowych stanowi zapewne jedną z przyczyn tego, że mimo ogromnego potencjału tego narzędzia komunikowania, politycy i partie są obserwowani przez względnie niski odsetek wyborców¹⁴, a poza okresem wyborczym treści publikowane przez polityków trafiają głównie do aktywistów i członków partii, nie docierając do szerszej publiczności¹⁵. Niezrozumienie mechanizmów rządzących komunikowaniem Web 2.0. może być szczególnie bolesne dla aktorów politycznych w sytuacji, gdy kierują swoje przekazy do młodszych grup elektoratu. Powinni oni pamiętać, że działania podejmowane w świecie wirtualnym generują rezultaty w świecie realnym. Tym samym niewielka aktywność w mediach społecznościowych w okresie międzywyborczym i traktowanie ich jako kanał jednostronnej komunikacji może skutkować gorszym postrzeganiem lokalnego polityka, co z kolei potencjalnie może stać się jednym z czynników porażki wyborczej.

BIBLIOGRAFIA

- Choroś B., Skrabacz E., *Internetowa aktywność polityków na szczeblu lokalnym – wyborcza i pozawyborcza komunikacja polityczna (przypadek województwa opolskiego)*, „e-Politikon” 16 (2015), s. 105–135.
- Feliksiak M., *Odbiór kampanii wyborczej i aktywność polityczna w Internecie przed wyborami prezydenckimi*, „Komunikat z badań CBOS” 2020 nr 108.
- Gibson R. K., *Party change, social media and the rise of ‘citizen-initiated’ campaigning*, „Party Politics” 21 (2015) nr 2, s. 183–197.
- Graham T., Broersma M., Hazelhoff K., van ‘t Haar G., *Between broadcasting political messages and interacting with voters. Information*, „Communication & Society”, 16 (2013) nr 5, s. 692–716.
- Jacuzziński M., *Sieciowe komunikowanie polityczne w Polsce: perspektywa aktorów politycznych*, Wrocław 2016.
- Kalsnes B., Larsson A. O., Enli G. S., *The social media logic of political interaction: Exploring citizens’ and politicians’ relationship on Facebook and Twitter*. „First Monday”, 22 (2017) nr 2. <https://doi.org/10.5210/fm.v22i2.6348>.
- Kemp S., *Digital 2021: Poland*. WeAreSocial and Hootsuite Report. <https://datareportal.com/reports/digital-2021-poland> (dostęp 19.04.2021 r.).

¹⁴ R. K. Nielsen, C. Vaccari, *Do People “Like” Politicians on Facebook? Not Really. Large-Scale Direct Candidate-to-Voter Online Communication as an Outlier Phenomenon*, „International Journal of Communication” 7 (2013), s. 2333-2356.

¹⁵ M. Jacuzziński, *Sieciowe komunikowanie polityczne...*, s. 79.

- Kosinski M., Stillwell D., Graepel T., *Private traits and attributes are predictable from digital records of human behavior*, „Proceedings of the National Academy of Sciences” 110 (2013) nr 15, 5802–5805.
- Lilleker D. G., Koc-Michalska K., Negrine R. i in., *Social media campaigning in Europe: Mapping the terrain*, „Journal Of Information Technology & Politics” 14 (2017) nr 4, s. 293–298.
- McNair B., *An Introduction to Political Communication*, New York 2011.
- Nielsen R. K., Vaccari C., *Do People “Like” Politicians on Facebook? Not Really. Large-Scale Direct Candidate-to-Voter Online Communication as an Outlier Phenomenon*, „International Journal of Communication” 7 (2013), s. 2333–2356.
- Olczyk T., *Serwis społecznościowy jako narzędzie kampanii wyborczej – profile Bronisława Komorowskiego, Baracka Obamy i Mitta Romneya na Facebooku*, „Studia Medioznawcze” 4 (2014),
- Olszanecka-Marmola A., *Czy telewizyjna reklama polityczna może zmienić wizerunek kandydata?: studium empiryczne wyborów prezydenckich 2015*, Toruń 2020.
- Olszanecka-Marmola A., *Efektywność wykorzystania narzędzi komunikowania politycznego w Internecie przez prezydentów miast na prawach powiatu województwa śląskiego*, w: *Media społecznościowe: dialog w cyberprzestrzeni*, tom 1, red. K. Doktorowicz, Katowice 2016, s. 111–140.
- Olszanecka-Marmola A., *Wykorzystywanie serwisu Facebook w komunikowaniu politycznym na szczeblu lokalnym: przypadek województwa śląskiego*, „Vademecum Śląsk” 3 (2015), s. 73–99.
- Štětka V., Vochocová L. (2014), *A dialogue of the deaf, or communities of debate? The use of Facebook in the 2013 Czech Parliamentary Elections campaign*, „Teorija in Praksa” 51 (2014) nr 6, s. 1361–1380.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95 z późn. zm.).
- Vaccari C., Valeriani A., Barberá P. i in., *Social media and political communication: A survey of twitter users during the 2013 Italian general election*, „Italian Political Science Review” 43 (2013) nr 3, s. 381–410.

Biogram

Maciej Marmola – dr nauk społecznych w zakresie nauk o polityce, adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, autor artykułów z zakresu partii i systemów partyjnych oraz zachowań wyborczych.

ORCID: 0000-0003-1911-1125

Ewa K. Czaczkowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Audycje Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa o ks. Jerzym Popiełuszce od porwania do pogrzebu (19 X–3 XI 1984 roku)

**Polish Section of Radio Free Europe broadcasts about
Father Jerzy Popiełuszko from his abduction to his funeral
(19 October–3 November 1984)**

ABSTRAKT

Porwanie, śmierć i pogrzeb ks. Jerzego Popiełuszki jesienią 1984 roku były ważnym tematem audycji Rozgłośni Polskiej RWE. Z kwerendy audycji zarchiwizowanych na portalu Polskiego Radia wynika, że od 19 października do 3 listopada 1984 roku w sprawie ks. Popiełuszki RWE poświęciła zarówno audycje cykliczne, specjalne oraz emitowała wcześniejsze relacje (transmisje) m.in. kazań, rozważań, nabożeństw, prowadzonych przez ks. Jerzego Popiełuszkę, a także m.in. Mszy św. pogrzebowej. Wśród materiałów przygotowanych przez dziennikarzy RWE są radiowe gatunki zaliczane do rodzajów: informacyjnego, publicystycznego i pogranicznego. Ważne miejsce wśród emitowanych do Polski programów zajmowały korespondencje współpracowników RWE z całego świata. Słuchacze Rozgłośni Polskiej RWE byli na bieżąco oraz w sposób obiektywny i wyczerpujący informowani o porwaniu, zabójstwie i pogrzebie ks. Jerzego Popiełuszki. Mogli poznać opinie nie tylko redaktorów RWE, ale ważnych postaci i obserwatorów z całego świata. Poczucie wolności w eterze, którą Polakom uwięzionym za żelazną kurtyną dawała Rozgłośnia Polska RWE, było

podstawą budowania i umacniania oporu wobec totalitarnej władzy, a w konsekwencji upadku całego systemu.

SŁOWA KLUCZOWE

Rozgłośnia Polska RWE, Radio Wolna Europa, ks. Jerzy Popiełuszko, archiwum, audycja, radio

ABSTRACT

The kidnapping, death and funeral of Father Jerzy Popiełuszko in the fall of 1984 was an important topic of the Polish Section of Radio Free Europe (RWE) broadcasts. A search of broadcasts archived on the Polish Radio portal shows that from 19 October to 3 November 1984, RWE devoted both cyclical and special broadcasts to Father Popiełuszko's case, as well as broadcasting earlier reports (broadcasts) of, among other things, sermons, meditations, church services led by Father Jerzy Popiełuszko, and also of his the funeral Mass. Among the materials prepared by RWE journalists are radio informational, journalistic and mixed genres. An important position among the programmes broadcast to Poland were the correspondences of RWE collaborators from all over the world. The listeners of Polish

Section of RWE were informed on an ongoing basis and in an objective and exhaustive manner about the kidnapping, murder and funeral of Father Jerzy Popiełuszko. They could learn the opinions not only of RWE editors, but also of important figures and observers from all over the world. The sense of freedom in the air, which the Poles imprisoned behind the Iron Curtain were given

by the Polish section of the RWE broadcaster, was the basis for building and strengthening resistance against totalitarian rule, and ultimately for the downfall of the entire system.

KEYWORDS

Polish broadcaster RWE, Radio Free Europe, Father Jerzy Popiełuszko, archive, broadcast, radio

Audycje Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa¹ przez kilkadziesiąt lat stanowiły dla milionów Polaków jedyne źródło prawdziwej informacji o wydarzeniach w kraju i na świecie, przyczyniając się w ten sposób do umocnienia polskich dążeń wolnościowych. Tak było również jesienią 1984 roku, gdy trzech funkcjonariusze MSW uprowadzili i brutalnie zamordowali ks. Jerzego Popiełuskę, kapłana „Solidarności”, upominającego się o godność i szacunek dla każdego człowieka, o prawdę i wolność w życiu publicznym. Brutalne zabójstwo popularnego kapłana, wyrażającego dążenia i nadzieje większości Polaków, było moralnym wstrząsem, które poruszyło nie tylko rodaków w kraju i na emigracji, ale odbiło się echem na całym świecie.

O życiu i śmierci ks. Popiełuszki, procesie jego morderców, a także o procesie beatyfikacyjnym napisano setki pozycji. Można powiedzieć, że o sprawie ks. Popiełuszki wiemy bardzo wiele, mimo że do dziś trwają spory o prawdziwość hipotez dotyczących jego porwania i zabójstwa, a także braku ostatecznej odpowiedzi na pytanie, kim byli najwyżej postawieni mocodawcy zabójców ks. Jerzego².

---

¹ O Sekcji Polskiej RWE zob. m.in. G. Adamczewski, *Radio Wolna Europa w okresach politycznych przełomów*, Wrocław 2011. L. Gawlikowski, *Radio Wolna Europa 1982–1987. Spojrzenie z dystansu*, „Zeszyty Historyczne” 158 (2006), s. 101–129. J. Hajdasz, *Szczekaczka czyli Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa*, Poznań 2006. P. Machcewicz, „*Monachijska menażeria*”. *Walka z Radiem Wolna Europa*, Warszawa 2007. A. Puddington, *Rozgłośnie wolności. Tryumf Radia Wolna Europa i radia Swoboda w zimnej wojnie*, Toruń 2009.

² Literatura przedmiotu jest ogromna. Zob. bibliografię w książce: E.K. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Wiara-nadzieja-miłość. Biografia błogostawionego*, Warszawa 2017.

Niemal czterdzieści lat po śmierci ks. Jerzego Popiełuszki, a ponad trzydzieści od odzyskania wolności, w tym wolności badań naukowych wciąż w Polsce brakuje opracowań, dotyczących reakcji zachodnich mediów na morderstwo kapelana „Solidarności”. Szczególnie zaś analiz przekazów tak ważnych mediów jak sekcje polskie zachodnich stacji radiowych, które nadawały swe audycje z zagranicy na terytorium PRL – Rozgłośni Polskiej RWE, Sekcji Polskiej BBC, Sekcji Polskiej RFI czy Głosu Ameryki.

Tematem niniejszego artykułu jest analiza treści audycji emitowanych przez Rozgłosnię Polską RWE na temat ks. Jerzego Popiełuszki od jego uprowadzenia 19 października 1984 roku do dnia pogrzebu 3 listopada 1984 roku. A zatem przez szesnaście dni, które wstrząsnęły Polską. Analizą objęte zostały tylko te audycje, które poddane cyfryzacji znajdują się w archiwum wybranych audycji Rozgłośni Polskiej RWE na portalu internetowym Polskiego Radia polskieradio.pl³. Wybór został spowodowany ograniczeniami wywołanymi pandemią. Całe bowiem archiwum audycji Rozgłośni Polskiej RWE, po jej rozwiązaniu w 1994 roku, zostało przekazane do Archiwum Dokumentacji Mechanicznej⁴ (obecnie Narodowe Archiwum Cyfrowe), ale jego zbiór w interesującym nas temacie nie jest w NAC dostępny online⁵.

1. ROZGŁOŚNIA POLSKA RADIA WOLNA EUROPA

Już rok po tym, gdy w 1949 roku amerykański Narodowy Komitet na Rzecz Wolnej Europy powołał Radio Wolna Europa, zaczęto nadawać pierwsze audycje w języku polskim. Początkowo wysyłano je samolotem z USA do Frankfurtu nad Menem w Niemczech Zachodnich, skąd audycje nadawano na terytorium Polski. Uruchomienie Rozgłośni Polskiej RWE – Głosu Wolnej Polski – nastąpiło 3 maja 1952 roku. Jej siedziba znajdowała się odtąd w Monachium, a pierwszym dyrektorem został Jan Nowak-Jeziorański (funkcję tę pełnił do 1975 roku).

³ <https://www.polskieradio.pl/68,Radia-Wolnosc> (18.12.2020).

⁴ O audycjach Rozgłośni Polskiej RWE w archiwach zob. *Wokół Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa. Materiały konferencji naukowej*, red. W. Stępnia, Warszawa 2002.

⁵ <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl> (18.12.2020).

W okresie, który jest przedmiotem niniejszej analizy⁶, dyrektorem Rozgłośni Polskiej RWE był Zdzisław Najder (w latach 1982–1987)⁷. Rozgłośnia Polska RWE nadawała program przez kilkanaście godzin na dobę, powtarzając część programów kilkakrotnie po to, by dotarły do jak największej liczby słuchaczy, gdyż audycje były zagłuszane przez specjalne urządzenia instalowane przez władze komunistycznej Polski. Do najpopularniejszych audycji Rozgłośni Polskiej RWE niezmiennie od lat należały: „Fakty, wydarzenia, opinie” – codzienna, trzydziestominutowa audycja o charakterze publicystycznym, omawiająca i komentująca sprawy krajowe i międzynarodowe, nadawana w latach 1960–1994 oraz „Panorama dnia” – dłuższa, bo czterdziestominutowa, która była dźwiękowym magazynem aktualności, złożonym z materiałów korespondentów zagranicznych RWE, a także materiałów publicystycznych, połączona z muzyką, emitowana w latach 1959–1994. Inne popularne audycje tego okresu to m.in.: „Przy kawiarnianym stoliku”, której autorem był Tadeusz Nowakowski, pisarza i publicysta (emitowana w latach 1977–1993); „Na czerwonym indeksie” (1956–1988) audycja literacka, prezentująca utwory literatury polskiej i światowej, które z powodu cenzury nie mogły w druku ukazać się w Polsce; „Z życia polskiej emigracji”, program nadawany w latach 1984–1990⁸, a także audycje zapoczątkowane w okresie kierowania redakcją przez Zdzisława Najdera – „Polska jaka może być” pod red. Danuty Drzewińskiej czy „Gość z Kraju”⁹. Z dużego grona pracowników i jeszcze większej grupy współpracowników wymienić w tym okresie należy takie osoby jak: Tadeusz Nowakowski, Alina Grabowska, Włodzimierz Odojewski, Włada Majewska, Andrzej Krzeczunowicz, Zygmunt Jabłoński¹⁰.

O słuchalności w omawianym okresie Rozgłośni Polskiej RWE można wnioskować na podstawie dwóch dostępnych badań. W PRL badania takie prowadził

---

⁶ O latach 1983–1989 zob. G. Adamczewski, *Radio Wolna Europa w okresach politycznych przełomów*, Wrocław 2011, s. 143–162.

⁷ Zob. J. Pawelec, P. Szeliga, *Nadgonić czas... Wywiad rzeka ze Zdzisławem Najderem*, Warszawa 2014, s. 493–536. *Autoportret zbiorowy. Wspomnienia dziennikarzy polskich na emigracji z lat 1945–2002*, red. W. Piątkowska-Stepaniak, Opole 2003, s. 81–89. L. Gawlikowski, *Radio Wolna Europa 1982–1987. Spojrzenie z dystansu*, „Zeszyty Historyczne” 158 (2006), s. 101–129.

⁸ <https://www.polskieradio.pl/68/792> (8.01. 2021). J. Hajdasz, *Szczekaczka, czyli Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa*, dz. cyt, s. 67–72.

⁹ J. Pawelec, P. Szeliga, *Nadgonić czas...*, dz. cyt., s. 528–530.

¹⁰ J. Hajdasz, *Szczekaczka, czyli Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa*, dz. cyt, s. 89–93. Por. J. Semelin, *Wolność w eterze*, Lublin 1999, s. 73–78.

sporadycznie, poufnie i tylko do wiadomości najwyższych władz OBOP, czyli Ośrodka Badań Opinii Publicznej, wówczas usytuowany przy TVP. Trudno jednakże przyjąć, że wyniki te są w pełni wiarygodne, gdyż z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że część ankietowanych bała się przyznać do słuchania „wrogiej” ideologicznie stacji radiowej. Niemniej z tego sondażu wynika, że we wrześniu 1984 roku słuchanie polskich audycji w RWE deklarowało 12 proc. dorosłych Polaków, a w listopadzie 1984 roku już 18 proc. Ten wzrost OBOP tłumaczył zainteresowaniem śmiercią ks. Jerzego Popiełuszki¹¹. Inne dane przynosi badanie utworzonego przez Amerykanów Wschodnioeuropejskiego Instytutu Badań Reakcji i Opinii (East European Audience and Opinion Research Division, EEAOR). Według EEAOR na przełomie 1984 i 1985 roku Rozgłośnia Polskiej RWE miało słuchać aż 63 proc. Polaków, co zdaniem Jolanty Hajdasz jest wartością błędną – zawyżoną, wynikającą z błędnej metodologii badań¹².

Niemniej z tego sondażu wynika, że we wrześniu 1984 roku słuchanie polskich audycji w RWE deklarowało 12 proc. dorosłych Polaków, a w listopadzie 1984 roku już 18 proc. Ten wzrost OBOP tłumaczył zainteresowaniem śmiercią ks. Jerzego Popiełuszki

---

2. OD PORWANIA DO POGRZEBU KS. JERZEGO POPIEŁUSZKI

Zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki było jedną z największych zbrodni politycznych w PRL. 19 października 1984 roku po Mszy św. odprawionej o godz. 18.00 w kościele Świętych Polskich Braci Męczenników w Bydgoszczy ks. Popiełuszko poprowadził nabożeństwo różańcowe i wygłosił do niego medytację¹³. Było to ostatnie modlitewne spotkanie ks. Popiełuszki z wiernymi. W drodze powrotnej do Warszawy został uprowadzony przez trzech funkcjonariuszy MSW – Grzegorza

¹¹ J. Hajdasz, *Szczekaczka, czyli Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa*, dz. cyt., s. 258–259.

¹² J. Hajdasz, *Szczekaczka, czyli Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa*, dz. cyt., s. 268–276.

¹³ Zob. m.in. E.K. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, dz. cyt., s. 295–358; G. Sikorska, *Prawda warta życia. Ks. Jerzy Popiełuszko*, Londyn 1985, s. 84–98.

Piotrowskiego, Leszka Pękałę i Waldemara Chmielewskiego. Został przez nich bestialsko pobity i z przywiązaniem do nóg workiem wypełnionym kamieniami wrzucony (nie wiadomo czy w tym momencie żył) do zalewu na Wiśle koło Włocławka. Informacja o porwaniu ks. Popiełuszki dotarła na plebanię kościoła św. Stanisława Kostki w Warszawie, gdzie był wikariuszem, nazajutrz, 20 października o godz. 10.00. Od tej chwili w żoliborskim kościele zaczęli się gromadzić ludzie, którzy dzień i noc czuwali, modląc się o powrót ks. Jerzego. 27 października szef MSW gen. Czesław Kiszczak ogłosił w telewizji, iż porwania dokonali trzej funkcjonariusze MSW. 30 października z Wisły koło Włocławka wyłowiono zwłoki ks. Popiełuszki. W kościele na Żoliborzu informację tę podali po wieczornej Mszy św. ok. godz. 20.00 ks. Andrzej Przekaziński i ks. Feliks Folejewski. 3 listopada odbył się pogrzeb ks. Jerzego Popiełuszki, w którym udział wzięło, według różnych szacunków, od kilkuset tysięcy do około miliona osób.

3. AUDYCJE O KS. JERZYM POPIEŁUSZCE MIĘDZY 19 PAŹDZIERNIKA A 3 LISTOPADA 1984

Kwerenda audycji Rozgłośni Polskiej RWE na portalu Polskiego Radia przyniosła kilkanaście wyników – audycji na temat ks. Jerzego Popiełuszki od porwania 19 października do pogrzebu 3 listopada 1984 roku. Można je podzielić na trzy grupy: audycje cykliczne, audycje specjalne oraz relacje (transmisje) z kazań, medytacji i nabożeństw prowadzonych przez ks. Popiełuszkę (do 19 października), a także kazania o nim (po 19 października 1984 roku).

3.1. Audycje cykliczne

3.1.1. „Panorama dnia”

W archiwum Polskiego Radia znajdują się cztery programy tej sztandarowej audycji publicystycznej Rozgłośni Polskiej RWE, poświęcone ks. Jerzemu Popiełuszce. Zostały wyemitowane 30 i 31 października oraz 1 i 3 listopada.

W audycji, nadanej 30 października¹⁴ pod redakcją Wacława Pomorskiego, materiałem informacyjnym i publicystycznym poświęconym śmierci ks.

---

¹⁴ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/347002,Panorama-dnia-cz186m> czas 32 min. 03 sek. (2.01.2021).

Popiełuszki – „ofiary państwowego terroryzmu”, towarzyszyła żałobna muzyka. Pierwszy materiał dźwiękowy stanowił fragment kazania ks. Popiełuszki z Mszy św. za Ojczyznę 26 grudnia 1982 roku, w którym kapłan cytował Jana Pawła II o wolności, mówiąc przy tym, że czyni to nie po to, by siać niepokój społeczny, ale po to aby „wyciągnąć naukę, że ziarno troski o dom ojczysty, rzucone w polską glebę w sierpniu 1980 roku, podlane krwią, łzami, cierpieniem i bólem naszych sióstr i braci, w ostatnim roku musi przynieść dobre owoce. Musi wyrosnąć w potężne drzewo wolności i sprawiedliwości”. Następnie lektor RWE odczytał oficjalny komunikat władz PRL o wyłowieniu ze zbiornika na Wiśle zwłok ks. Popiełuszki, po czym wyemitowano nagranie dźwięku z kościoła św. Stanisława Kostki, rejestrującego reakcję ludzi na wiadomość o tym, że ks. Jerzy nie żyje. Lektor odczytał również apel przewodniczącego NSZZ „Solidarność” Lecha Wałęsy do społeczeństwa polskiego (dwukrotnie podkreślano, że tekst był tłumaczony z języka angielskiego) w sprawie „milczącej żałoby” po śmierci ks. Popiełuszki, która powinna być znakiem nadziei oraz stworzyć warunki do podjęcia dialogu przez władze państwowe PRL i struktury „Solidarności”, Tymczasową Komisję Koordynacyjną przy uczestnictwie Konferencji Episkopatu Polski, i z błogosławieństwem Jana Pawła II. W następnym materiale dźwiękowym lektor przeczytał fragment listu prymasa Józefa Glempa do rodziców ks. Jerzego – Marianny i Władysława Popiełuszków.

Kwerenda audycji Rozgłośni Polskiej RWE na portalu Polskiego Radia przyniosła kilkanaście wyników – audycji na temat ks. Jerzego Popiełuszki od porwania 19 października do pogrzebu 3 listopada 1984 roku. Można je podzielić na trzy grupy: audycje cykliczne, audycje specjalne oraz relacje (transmisje) z kazań, medytacji i nabożeństw prowadzonych przez ks. Popiełuszkę (do 19 października), a także kazania o nim (po 19 października 1984 roku).

Dużą część audycji zajęły korespondencje współpracowników RWE – Marka Lehnerta z Rzymu, Macieja Morawskiego z Paryża, anonimowej osoby z Londynu oraz Piotra Kobylińskiego z Nowego Jorku i Jacka Kalabińskiego również z Nowego Jorku. W korespondencjach obok głosów oburzenia bestialskim morderstwem ks. Popiełuszki, żądań surowego ukarania morderców, znalazły się wyrazy solidarności i poparcia dla narodu polskiego. W tym duchu w korespondencji Piotra Kobylińskiego wypowiadał się Jan Kaszuba, prezes Kongresu Polonii Kanadyjskiej oraz Alojzy Mazewski, prezes Kongresu Polonii Amerykańskiej („domagamy się podjęcia przez władze nowej inicjatywy bezzwłocznego i najsurowszego ukroczenia samowoli wszechpotężnego aparatu tzw. bezpieczeństwa”). Z kolei prof. Zbigniew Brzeziński, były doradca prezydenta USA Jimmego Cartera wyraził nadzieję, że ta „haniebna śmierć” będzie miała także pozytywne znaczenie dla przyszłości narodu, walczącego o wolność i niezawisłość, gdyż w zaistniałej sytuacji są konieczne pozytywne kroki władz PRL wobec narodu (np. amnestia dla więźniów politycznych), co w konsekwencji może być szansą dla całej Europy centralnej.

Natomiast Jacek Kalabiński w korespondencji z Nowego Jorku przytoczył narzanie z oficjalnym oświadczeniem rzeczniczki Departamentu Stanu USA, w którym amerykańska administracja domagała się kary dla sprawców morderstwa.

Również kolejne wydanie „Panoramy dnia”, 31 października, pod redakcją Pawła Trzyńskiego (właściwie: Aleksandra Zygmunta Menharda) w całości poświęcone było ks. Popiełuszce. Wśród wiadomości, korespondencji, wypowiedzi i oświadczeń z kraju i ze świata były m.in. nagrane słowa Jana Pawła II, nawiązujące do śmierci ks. Jerzego, a wypowiedziane do polskich pielgrzymów w Watykanie; odczytane przez lektora oświadczenia: ks. Henryka Jankowskiego (fragment), rządu polskiego na uchodźstwie, Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Wielkiej Brytanii. Były korespondencje Jerzego Różalskiego z Detroit i Piotra Kobylińskiego z Nowego Jorku. W tej ostatniej powtórzono nadane dzień wcześniej wypowiedzi Alojzego Mazewskiego, prezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej, Jana Kaszuby, prezesa Kongresu Polonii Kanadyjskiej oraz prof. Zbigniewa Brzezińskiego.

Podobnie 1 listopada, w dzień Wszystkich Świętych najważniejszym tematem „Panoramy dnia”, wydawanej przez Wacława Pomorskiego¹⁵, była śmierć

---

¹⁵ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/307578,Panorama-dnia-cz190>, czas 24 min., 49 sek. (8.01.2021). <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/307579,Panorama-dnia-cz191>, czas 23 min. 56 sek. (8.01.2021).

i planowany pogrzeb ks. Jerzy Popiełuszki. W magazynie informowano m.in. o tym jak Polacy upamiętniali śmierć ks. Jerzego (m.in. informowano o 10 000 osób czuwających przy kościele św. Stanisława Kostki, oświadczeniu Senatu UW). Odtworzono m.in. fragment wypowiedzi Jana Pawła II do polskich pielgrzymów Watykanie. W korespondencji z Rzymu (bez nazwiska korespondenta) poinformowano o oświadczeniach solidaryzujących się z narodem polskim, w tym Episkopatu Włoch („by ofiara życia, ból najbliższych i społeczeństwa stały się źródłem nowej sprawiedliwości i pokoju”) i włoskiej Akcji Katolickiej. Na język polski przetłumaczono wypowiedź prezydenta USA Ronalda Regana: „Cała Ameryka dzieli dziś smutek z narodem polskim z powodu tragicznej śmierci ks. Jerzego Popiełuszki. Ksiądz Popiełuszko był szermierzem wartości chrześcijańskich i odważnym rzecznikiem sprawy wolności. Reprezentował on za życia najwyższe ideały godności ludzkiej, jego śmierć umocniła wszystkich miłujących pokój ludzi (...). Duch ks. Popiełuszki żyje nadal, a sumienie świata nie spocznie dokąd inspiratorom tej ohydnej zbrodni nie zostanie wymierzona sprawiedliwość”. Z Francji przekazano m.in. komentarz Bronisława Wildsteina, wówczas redaktora naczelnego paryskiego miesięcznika „Kontakt”. Andrzej Mietkowski z Paryża nadał wypowiedź Wiktora Niekrasowa, pisarza, współpracownika rosyjskiej Rozgłośni Radia Swoboda, a Marian Bagiński z Wiednia informował o austriackich reakcjach na wiadomość o zabiciu kapelana „Solidarności”. Z Londynu Tadeusz Kryśka-Karski nadał wypowiedź Edwarda Raczyńskiego, prezydenta RP na uchodźstwie, a Jan Bogatko z Kolonii informował o kilkusetosobowej demonstracji Polaków przed ambasadą PRL, wznoszących solidarnościowe hasła. Część audycji poświęcono także reakcjom świata na inny bestialski mord - zamach na życie Indiri Ghandii, premier Indii 31 października 1984 roku.

W dniu pogrzebu ks. Jerzego Popiełuszki, 3 listopada 1984 roku, „Panorama dnia” w całości poświęcona była zamordowanemu kapłanowi¹⁶. Program, pod redakcją Andrzeja Borowicza, rozpoczęło dźwiękowe sprawozdanie z tego „jak polski naród żegnał swego kaznodzieję”, obrońcę praw i godności ludzkiej – od 30 października, gdy ciało kapłana przewieziono do prosektorium w Białymstoku do 3 listopada, gdy złożono je w grobie na Żoliborzu. Lektor odczytał fragment

---

¹⁶ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/299748,Panorama-dnia-cz427>, www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/299749,Panorama-dnia-cz428m czas: część pierwsza 26 min, część druga 22 min. (8.01.2021).

kazania prymasa Józefa Glempa w czasie Mszy św. pogrzebowej, a także słowa innych osób, przemawiających w czasie pogrzebu m.in. Lecha Wałęsy, ks. Teofila Boguckiego, proboszcza parafii św. Stanisława Kostki, Karola Szadurskiego z Huty Warszawa, Andrzeja Szczepkowskiego, aktora. Głos zamordowanego kapłana odtworzono z taśmy magnetofonowej z fragmentem nagrania Mszy św. za Ojczyznę.

Dalszą część audycji wypełniły relacje korespondentów RWE na temat światowych reakcjach na śmierć ks. Popiełuszki - Piotra Kobylińskiego z Chicago (dwie korespondencje), Macieja Morawskiego z Paryża, Andrzeja Mietkowskiego również z Paryża, Jana Bogatko z Kolonii oraz z anonimowej osoby z Monachium. Informowano o tonie medialnych doniesień w tych krajach, potępieniu zbrodni przez m.in. działaczy politycznych, związkowych, polonijnych, żądaniu ukarania winnych, ale też o dywagacjach, kto poniesie karę za zabójstwo (Maciej Morawski z Paryża: „Wielu tutejszych obserwatorów zastanawia się jak daleko w PRL posunie się śledztwo dotyczące nowego skrytobójstwa. Czy poza policjantami karę też poniosą ich polityczni inspiratorzy?”) oraz o Mszach św. i modlitwach za zamordowanego kapłana (Piotr Kobyliński z Chicago o Zaduszkach w intencji ks. Jerzego urządzonych przez Polonię na skwerze „Solidarności” przed konsulatem PRL), a nawet o rodzącym się kulcie ks. Popiełuszki (Maciej Morawski z Paryża: „Kult młodego polskiego kapłana męczennika bardzo szybko postępuje naprzód. Jego uduchowiona twarz trafia ludziom do serca. Podziw budzą prasowe relacje o jego postawach i zachowaniu nacechowanym prostotą, prawdą, wiarą i gotowością ofiary”). Jan Bogatko w korespondencji telefonicznej z Kolonii donosił natomiast o liście otwartym Polonią do szefa bońskiej dyplomacji Hansa-Dietricha Genschera, postulującej odwołanie planowanej w tym czasie wizyty w Polsce.

Jedyną informacją w audycji, która nie miała związku z ks. Popiełuszką była nadana na jej zakończenie wiadomość o pogrzebie zamordowanej 31 października 1984 roku premier Indii Indii Gandhi.

3.1.2. „Fakty – wydarzenia – opinie”

30 października, czyli w dniu ogłoszenia informacji o wyłowieniu z Wisły koło Włocławka ciała ks. Jerzego Popiełuszki, audycja publicystyczna „Fakty-wydarzenia-opinie”, pod redakcją Piotra Sawickiego, w dużej części była poświęcona

ks. Jerzemu¹⁷. „Najgorsze przeczucia się spełniły” – rozpoczął felieton Andrzej Krzczunowicz, od 1983 zastępca dyrektora Rozgłośni Polskiej RWE. Przedstawił mord na ks. Jerzym w szerszym kontekście historycznym, nazywając ofiarę męczennikiem. Autor felietonu nie miał wątpliwości, że ks. Popiełuszko jako „symbol godności ludzkiej, niezłomności i patriotyzmu” jest „teraz znacznie potężniejszy”, a jego pogrzeb będzie nie tylko pogrzebem męczennika, ale bohatera narodowego: „Będzie okazją do pokazania raz jeszcze, że siła narodu leży w solidarności i mocy duchowej, która jest zaprzeczeniem gwałtu i przemocy. Cały kraj pogrążył się w żałobie, ale jest to żałoba niosąca nadzieje, że ideały, których uosobieniem był ks. Jerzy Popiełuszko w końcu zwyciężą”. Piotr Sawicki (właściwie: Jeremi Sadowski) za artykułem w zachodnioniemieckiej gazecie „Kölner Stadt-Anzeiger” przedstawił trzy hipotezy dotyczące porwania i śmierci ks. Jerzego Popiełuszki¹⁸.

Następnym punktem programu był felieton „Arogancja i zakłamanie” Danuty Drzewińskiej, w którym autorka odsłoniła zakłamanie i manipulację polskich środków masowego przekazu, brak empatii, czyli współuczestniczenia w życiu i troskach ludzi, co z założenia, jak podkreśliła, jest zadaniem mediów. „Ani prasa, ani radio, ani telewizja nie poświęciły ani jednej notatki, ani jednej minuty czasu antenowego trosce czy też choćby zadumie nad losem człowieka, który padł ofiarą bezprzykładnej agresji. Władz PRL, w łonie których, jak same to przyznały, zrodziła się ciężka zbrodnia, nie stać na żaden ludzki odruch w stosunku do jednego ze współobywateli, więcej nawet nie stać na takt w stosunku do tych milionów Polaków, których uprowadzenie przez agentów służby bezpieczeństwa jednego z najpopularniejszych, najbardziej lubianych i otoczonych powszechnym szacunkiem duszpasterzy, wprowadziło w stan głębokiej depresji, bólu i przygnębienia” – mówiła Drzewińska. W felietonie podała przykłady zastraszania przez policję polityczną ludzi, którzy w zakładach pracy pragnęli czy to wspólnie modlić się w intencji zamordowanego kapłana czy domagali się wyjaśnienia sprawy i ukarania morderców.

¹⁷ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/307550,Fakty-wydarzenia-opinie-cz0118>, czas 21 min 03 sek. (9.01.2021).

¹⁸ Pierwsza zakłada plan władz PRL, pokrzyżowany przez nieoczekiwaną ucieczkę Waldemara Chrostowskiego; druga mówiła o tym, że uprowadzenie księdza przeprowadziło KGB, chcąc zahamować proces dogadywania się władz PRL z opozycją; trzecia hipoteza wskazywała na prowokację w łonie władz PRL, która pozwalała występować gen. Wojciechowi Jaruzelskiemu jako rzecznikowi ładu i porządku.

W drugiej części audycji¹⁹ znalazły się komentarz i korespondencje ze świata do innych wydarzeń dnia, ale na zakończenie programu powrócono do sprawy zabójstwa ks. Popiełuszki. Marek Olsienkiewicz przedstawił głosy zachodnich komentatorów, które ukazały się w prasie porannej i popołudniowej, a zatem jeszcze sprzed ogłoszenia przez władze PRL informacji i wyłowieniu zwłok ks. Jerzego. Redaktor Olsienkiewicz streścił komentarze z prasy m.in. brytyjskiej („The Times”), francuskiej („Le Monde”), niemieckiej („Die Welt”), belgijskiej („Le Soir”). „Porwany i przypuszczalnie zamordowany” – te dwa określenia znajdowały się niemal we wszystkich tytułach. Jedynie belgijski dziennik podał inny wariant wydarzeń, według którego ks. Jerzy miałby być uprowadzony przez KGB poza granice Polski. Zachodni obserwatorzy komentując sytuację społeczną i polityczną wywołaną porwaniem popularnego w Polsce kapłana, przewidywali, że władze PRL dokonają rewizji relacji z Kościołem. Dziennik „Die Welt” zastanawiał się jak daleko gen. Wojciech Jaruzelski może posunąć się w wyjaśnianiu podłoża zbrodni, słusznie przewidując, że raz jeszcze ukaże się „drobne pionki”, by chronić ich wysoko postawionych mocodawców. W związku zaś z planowaną w Warszawie wizytą wicekanclerza i ministra spraw zagranicznych RFN Hansa-Dietricha Genschera dziennik podkreślał, iż rozsądek nakazuje przesunąć ją na inny termin, gdyż udawanie się do Warszawy obecnie „niesie ryzyko przekazu jakoby nic się nie stało”.

3.1.3. „Jak kształtowała się Solidarność”

W analizowanym okresie postacią ks. Jerzego Popiełuszki, kapelana „Solidarności”, niosącego pomoc duchową, wsparcie moralne i materialne prześladowanym działaczom związku, zdelegalizowanego w stanie wojennym, była także obecna w cyklicznej audycji „Jak kształtowała się Solidarność”²⁰. W zbiorach archiwalnych znajduje się dwuczęściowa audycja z datą emisji 19 października 1984 roku²¹, na którą złożyły się nagrania rozważań różańcowych, jakie ks. Jerzy Popiełuszko wygłosił tego dnia w kościele pod wezwaniem Świętych Polskich Braci Męczenników

---

¹⁹ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/307551,Fakty-wydarzenia-opinie-cz0119>, czas 28 min 15 sek. (9.01.2021).

²⁰ <https://www.polskieradio.pl/68/792#>

²¹ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/297092,Jak-ksztaltowala-sie-Solidarnosc-cz003>, czas 16 min. 20 sek.; <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/297093,Jak-ksztaltowala-sie-Solidarnosc-cz004>, czas 32 min. 40 sek.(16.01.2021).

w Bydgoszczy, a także wcześniejsze nagrania kazań, pieśni i modlitw za Ojczyznę oraz prześladowanych w czasie Mszy św. za Ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie, które odprawiał ks. Jerzy Popiełuszko.

Natomiast datę emisji 3 listopada 1984 roku noszą dwa długie, bo liczące 84 min. 12 sek.²² oraz 83 min.²³ nagrania z pogrzebu ks. Jerzego Popiełuszki. Zawierają m.in. nagrania homilii wygłoszonej przez prymasa Józefa Glempa, przemówienia Lecha Wałęsy, ks. Teofila Boguckiego, ks. Ryszarda Rumianka, inż. Karola Szadurskiego, Andrzeja Szczepkowskiego, lekarza Mariana Jabłońskiego czy pielęgniarki Elżbiety Murowskiej. Są tu także fragmenty kazań ks. Jerzego Popiełuszki.

3.2. Audycje specjalne

3.2.1. „Niezlomny wikary kościoła św. Stanisława”

W dniu pogrzebu ks. Jerzego Popiełuszki, 3 listopada 1984 roku, Rozgłośnia Polska RWE nadała specjalną audycję poświęconą zamordowanemu kapłanowi²⁴. Jego mogiła jest „zagrozeniem dla wszystkich, którzy depczą wolność” – mówił red. Wacław Pomorski, który opracował audycję. Program nazwany „refleksyjnym” miał charakter słowno-muzyczny. Złożyły się na niego żałobna muzyka, m. in. Fryderyka Chopina, poezja - czytane przez lektorów wiersze m.in. „Pacierz za zmarłych” Artura Oppmana, „A Ty, Boże, który z wysokości” Juliusza Słowackiego, a także odtworzone z taśmy dźwiękowej fragmenty kazań ks. Popiełuszki i wspomnienia o nim.

Swój felieton odczytał Tadeusz Nowakowski. W podniosłym tonie, idąc „w wyobraźni” za trumną” ks. Jerzego Popiełuszki – „żołnierza sprawy polskiej” i „pięknego Polaka” – wygłosił jego pożegnanie. „Z tej śmierci tak bolesnej, tak podstępnej rodzi się protest w obronie praw człowieka” – mówił, przewidując, że legenda tego „pięknego Polaka” będzie rosła z roku na rok, a z „jego ofiary wyrosła złota pszenica wolności”.

W audycji nadano także fragment przemówienia Jana Pawła II do Polaków podczas audiencji w Rzymie, w którym nawiązał do śmierci kapłana z Żoliborza.

²² <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/298632,Jak-ksztaltowala-sie-Solidarnosc-cz348>, czas 84 min 12 sek. (15.01.2021).

²³ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/347052,Jak-ksztaltowala-sie-Solidarnosc-cz349>, czas 83 min. (15.01.2021).

²⁴ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/299746,Ks-Jerzy-Popieluszko-niezlomny-wikary-Kosciola-sw-Stanislaw-Kostki-w-Warszawie>, czas 26 min. i 43 sek. (15.01.2021).

Lektor odczytał fragment wywiadu z ks. Jerzym Popiełuszką, jaki został wydrukowany w londyńskim czasopiśmie „Puls”. Głos ks. Jerzego zabrzmiał natomiast w nagraniu z 30 maja 1982 roku, gdy w czasie Mszy św. za Ojczyznę modlił się do Matki Bożej tzw. Litanią „Solidarności”, jaka powstała w jednym z obozów dla internowanych. Modlitwę za ks. Jerzego, ułożoną przez siebie odczytał ks. Sebastian Koszut, Czech, który studiował z ks. Jerzym w seminarium warszawskim. Audycję zakończyła pieśń „My chcemy Boga”, odśpiewana podczas jednej z Mszy św. za Ojczyznę w świątyni św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu.

Wcześniej, bo 28 października na falach RWE nadano inną, specjalną audycję przygotowaną przez Janusza Marchwińskiego „W intencji Ojczyzny. Za tych, którzy cierpią...”²⁵, poświęconą Mszom św. za Ojczyznę, które raz w miesiącu, w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie, odprawiał ks. Jerzy Popiełuszko. Na audycję wyemitowaną złożyły się fragmenty kazań ks. Jerzego, a także fragment kazania ks. Piotra Skargi, recytacje wierszy oraz muzyka.

3.3. Inne audycje

Poza audycjami przygotowywanymi przez dziennikarzy RWE na temat ks. Jerzego Popiełuszki w analizowanym archiwum są także wcześniejsze relacje (transmisje) kazań czy rozważań²⁶ ks. Jerzego Popiełuszki podczas nabożeństw prowadzonych w kościele w Warszawie, czy w Bydgoszczy. Są także trzy relacje (transmisje), o różnej długości,²⁷ z kościoła św. Stanisława Kostki w Warszawie 30 października

---

²⁵ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/325348,W-intencji-Ojczyzny-Za-tych-ktorzy-cierpia> 01.01.1900 czas 52 min. 51 sek. (15.01. 2021) W opisie nie podano daty (jest: 01.01.1900).

²⁶ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/325756,Modlitewne-spotkanie-duszpasterstwa-ludzi-pracy> ; data emisji 19 października 1984 rok, czas 3 min. 42 sek. (15.01.2021). To modlitewne spotkanie ks. Jerzy Popiełuszko prowadził w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie, dlatego data nagrania nie pokrywa się, oczywiście, z datą emisji.; <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/296355,Ostatnia-msza-ks-Jerzego-Popieluszki>, czas 3 min. 42 sek. (16.01.2021).W opisie nagrania podano właściwie – jest to medytacja (w czasie nabożeństwa różańcowego) prowadzona przez ks. J. Popiełuszkę po Mszy św.

²⁷ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/325757,Ogloszenie-informacji-o-znalezieniu-zwlok-ks-Jerzego-Popieluszki>, czas 56 min. 56 sek. (15.01.2021) <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/296357,Relacja-na-temat-zabojstwa-ksiedza-Jerzego-Popieluszki>, czas 26 min. 24 sek. (16.01.2021). <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/325764,Ogloszenie-informacji-o-znalezieniu-zwlok-ks-Jerzego-Popieluszki>, czas 14 min. 37 sek. (16.01.2021).

1984 roku, gdy o godz. 20 ks. Andrzej Przekaziński i ks. Feliks Folejewski ogłosili, że z Wisły koło Włocławka wyłowiono ciało ks. Popiełuszki. Na nagraniach słyhać płacz, szloch, krzyk, a potem słowa modlitwy za ks. Jerzego, tłumaczenie przez duchownych sensu życia i śmierci oraz sensu słów modlitwy „Ojcze nasz”.

W zbiorach archiwalnych na portalu polskieradio.pl znajdują się także audycje albo pojedyncze nagrania, którym – jak wynika z analizy – w opisach błędnie przypisano emisję między 19 października a 3 listopada 1984 roku.

---

4. NIEŚCISŁOŚCI

W zbiorach archiwalnych na portalu polskieradio.pl znajdują się także audycje albo pojedyncze nagrania, którym – jak wynika z analizy – w opisach błędnie przypisano emisję między 19 października a 3 listopada 1984 roku. Datę 28 października 1984 nosi nagranie, o którym w opisie czytamy: „Homilia ks. doc. Antoniego Lewka – z Akademii Teologii Katolickiej – na temat: »Panowanie Chrystusa w narodzie polskim«, wygłoszona po śmierci ks. Jerzego Popiełuszki w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie”²⁸. Tymczasem nagranie zawiera dwa kazania ks. Lewka. Pierwsze zostało wygłoszone w uroczystość Wszystkich Świętych, czyli 1 listopada 1984 roku, o czym wprost mówi kaznodzieja. Drugie kazanie ks. Lewek wygłosił 25 listopada 1984 roku i to ono nosiło tytuł: „Panowanie Chrystusa w narodzie polskim”. W tym nagraniu jest także dźwięk rejestrujący reakcję ludzi w kościele na Żoliborzu na wieść o wyłowieniu ciała ks. Jerzego. Lektor podaje błędną datę: 28 października 1984, gdy w rzeczywistości nastąpiło to 30 października 1984 roku. Podobnie błędną datę emisji przypisano kazaniu ks. Antoniego Lewka, jaką wygłosił w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie na temat męczeńskiej śmierci ks. Jerzego Popiełuszki, przewidując, że przejdzie on

---

²⁸ [https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/296332,Homilia-ku-czci-ks-Jerzego-Popieluszki czas 30 minut 17 sek.;](https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/296332,Homilia-ku-czci-ks-Jerzego-Popieluszki%20czas%2030%20minut%2017%20sek.;) Błąd w nazwisku ks. Antoniego Lewka. (16.01.2021).

do historii Kościoła obok takich postaci jak św. Wojciech, św. Stanisław i św. Maksymilian Kolbe²⁹.

Również jednemu z nagrań³⁰ ogłoszenia w kościele na Żoliborzu informacji o wyłowieniu ze zbiornika na Wiśle zwłok kapłana, co stało się 30 października 1984 roku, przypisano także błędnie datę 28 października.

Podobnie nagranie z nabożeństwa różańcowego 19 października 1984 w Bydgoszczy, o czym mówi lektor na nagraniu, w opisie zidentyfikowano jako modlitewne spotkanie duszpasterstwa ludzi pracy w kościele św. Stanisława Koski w Warszawie³¹.

5. WNIOSKI

Szesnaście dni od porwania ks. Jerzego Popiełuszki do jego pogrzebu, czyli od 19 października do 3 listopada 1984 roku były dla zdecydowanej większości Polaków czasem szczególnym, którego przeżywanie utrudniał brak dostępu do informacji nieocenzurowanych i nie zmanipulowanych przez reżimowe media, uprawiające propagandę zgodnie z wytycznymi PZPR³². Brak dostępu do informacji obiektywnych i komentarzy niezależnych publicystów od 1952 roku wypełniała Polakom za żelazną kurtyną Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa. Również w omawianym okresie poprzez swoich korespondentów zbierała informacje z Polski i ze świata, by następnie przekazać je do kraju. Dzięki temu w październiku i listopadzie 1984 roku Polacy mogli dowiedzieć się m.in. o reakcjach rodaków w kraju na wiadomość o mordzie dokonanym na ks. Jerzym Popiełuszce przez funkcjonariuszy policji politycznej PRL, a także o reakcji na ten mord zachodniego, wolnego świata. Na falach RWE Polacy mogli usłyszeć kazania ks. Jerzego

---

²⁹ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/296364,Ksiadz-Popieluszko-przejdzie-do-historii-Kosciola>, czas 14 min. 18 sek. (16.01.2021). Kazaniu przypisano datę 28 października, gdy mogło być ono wygłoszone co najmniej po wyłowieniu ciała ks. Popiełuszki z Wisły, co stało się 30 października 1984 roku.

³⁰ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/296363,Ogloszenie-z-ambony-o-zamordowaniu-ks-Popieluszki>, czas 13 min. 43 sek. W opisie podano błędnie nazwisko ks. Feliksa Folejewskiego (jest: Cholejewski) (16.01.2021).

³¹ <https://www.polskieradio.pl/68/2461/Audio/325756,Modlitewne-spotkanie-duszpasterstwa-ludzi-pracy>, czas 3 min 42 sek. (19.01.2021).

³² Zob. M. Kindziuk, *Wizerunek medialny ks. Jerzego Popiełuszki w polskiej prasie w latach 1980–1984*, Warszawa 2014.

Popiełuszki głoszone m.in. podczas Mszy św. za Ojczyznę, rozważania podczas nabożeństw za cierpiących i prześladowanych przez władze PRL, a wreszcie usłyszeć relacje z pogrzebu kapelana „Solidarności”.

Sprawa porwania, śmierci i pogrzebu ks. Jerzego Popiełuszki była bowiem, w analizowanym okresie, tematem wielu audycji Rozgłośni Polskiej RWE. Można przypuszczać, że dużo częściej niż wskazuje wynik przeprowadzonej kwerendy. Dlaczego?

W październiku i listopadzie 1984 roku Polacy mogli dowiedzieć się m.in. o reakcjach rodaków w kraju na wiadomość o mordzie dokonanym na ks. Jerzym Popiełuszce przez funkcjonariuszy policji politycznej PRL, a także o reakcji na ten mord zachodniego, wolnego świata. Na falach RWE Polacy mogli usłyszeć kazania ks. Jerzego Popiełuszki głoszone m.in. podczas Mszy św. za Ojczyznę, rozważania podczas nabożeństw za cierpiących i prześladowanych przez władze PRL, a wreszcie usłyszeć relacje z pogrzebu kapelana „Solidarności”.

W cyfrowym archiwum audycji Rozgłośni Polskiej RWE na portalu Polskiego Radia znajduje się bowiem jedynie część tych audycji. Na około 1400 zarchiwizowanych wydań codziennej publicystycznej audycji „Panorama dnia” tylko pięć pochodzi z 1984 roku (z tego cztery dotyczą analizowanego tematu). Jeszcze mniej jest audycji sztandarowego cyklu publicystycznego pt. „Fakty-wydarzenia-opinie”, bo jedynie około 400, z tego trzy z roku 1984 (jedna dotyczy tematu ks. Jerzego Popiełuszki).

Jeżeli w analizowanym okresie każda z zarchiwizowanych audycji zawiera wiadomości na temat ks. Jerzego Popiełuszki, to można z dużą dozą prawdopodobieństwa przyjąć, że takie informacje znajdowały się we wszystkich audycjach obu cykli, a zatem codziennie od 19 października do 3 listopada. Jest to

zrozumiały z uwagi na wagę wydarzeń i zainteresowanie nimi nie tylko Polaków w kraju, ale na całym świecie.

Z przeprowadzonej kwerendy wynika także, że sprawie ks. Popiełuszki poświęcono audycje cykliczne, audycje specjalne oraz emitowano relacje (transmisje) m.in. kazań, rozważań, nabożeństw, prowadzonych przez ks. Jerzego Popiełuszkę, a po jego porwaniu relacje z modlitewnego czuwania w kościele św. Stanisława Kostki oraz z Mszy św. pogrzebowej kapelana „Solidarności”.

Wśród materiałów przygotowanych przez dziennikarzy RWE są takie, które należą do radiowych gatunków informacyjnych (korespondencje, relacje, sprawozdania), jak i publicystycznych (felietony, komentarze) czy pogranicznych (krótkie wywiady)³³. Ważnym radiowym gatunkiem dziennikarskim w programach Rozgłośni Radiowej RWE były korespondencje ze świata. Rozgłównia dysponowała rozbudowaną sieć współpracowników, którzy na bieżąco przekazywali do redakcji w Monachium istotne informacje z całego świata. To dlatego np. fragmenty z rozważań różańcowych, jakie ks. Jerzy Popiełuszko wygłosił 19 października 1984 roku w Bydgoszczy, mogły być nadane z Monachium jeszcze tego samego dnia późnym wieczorem.

Analiza audycji Rozgłośni Polskiej RWE, dostępnych na portalu polskieradio.pl, na temat ks. Jerzego Popiełuszki pozwala wyciągnąć wniosek, że słuchacze tej stacji byli na bieżąco oraz w sposób obiektywny i wyczerpujący informowani o tragicznych wydarzeniach w Polsce jesienią 1984 roku. Mogli zapoznać się z komentarzami i opiniami nie tylko redaktorów RWE, ale ważnych postaci i obserwatorów z całego świata.

---

³³ Zob. K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, *Gatunki dziennikarskie. Teoria, praktyka, język*, Warszawa 2009.

Analiza audycji Rozgłośni Polskiej RWE, dostępnych na portalu polskieradio.pl, na temat ks. Jerzego Popiełuszki pozwala wyciągnąć wniosek, że słuchacze tej stacji byli na bieżąco oraz w sposób obiektywny i wyczerpujący informowani o tragicznych wydarzeniach w Polsce jesienią 1984 roku. Mogli zapoznać się z komentarzami i opiniami nie tylko redaktorów RWE, ale ważnych postaci i obserwatorów z całego świata. To poczucie wolności w eterze, którą Polakom uwięzionym za żelazną kurtyną dawała Rozgłosnia Polska RWE, było podstawą budowania i umacniania oporu wobec totalitarnej władzy, a w konsekwencji upadku całego systemu.

Niniejszy artykuł traktuję jako zarys tematu i wstęp do szerszych badań na temat informowania Polaków przez Rozgłosnię Polską RWE o sprawie porwania, zabójstwa i pogrzebu, a także o procesie morderców ks. Jerzego Popiełuszki.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Audycje Rozgłośni Polskiej RWE na portalu polskieradio.pl od 19 października do 3 listopada 1984 roku.

Opracowania

- Adamczewski G., *Radio Wolna Europa w okresach politycznych przełomów*, Wrocław 2011.
- Autoportret zbiorowy. Wspomnienia dziennikarzy polskich na emigracji z lat 1945–2002*, red. W. Piątkowska-Stepaniak, Opole 2003.
- Czaczkowska E. K., Wiścicki T., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Wiara-nadzieja-miłość. Biografia błogosławionego*, Warszawa 2017.
- Gawlikowski L., *Radio Wolna Europa 1982–1987. Spojrzenie z dystansu*, „Zeszyty Historyczne” 158 (2006), s. 101–129.
- Hajdasz J., *Szczekaczka czyli Rozgłosnia Polska Radia Wolna Europa*, Poznań 2006.
- Machcewicz P., *„Monachijska menażeria”. Walka z Radiem Wolna Europa*, Warszawa 2007.
- Kindziuk M., *Wizerunek medialny ks. Jerzego Popiełuszki w polskiej prasie w latach 1980–1984*, Warszawa 2014.
- Pawelec J., Szeliga P., *Nadgonić czas...Wywiad rzeka ze Zdzisławem Najderem*, Warszawa 2014.
- Semelin J., *Wolność w eterze*, Lublin 1999.
- Sikorska G., *Prawda warta życia. Ks. Jerzy Popiełuszko*, Londyn 1985.
- Wokół Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa. Materiały konferencji naukowej*, red. W. Stępaniak, Warszawa 2002.
- Wolny-Zmorzyński K., Kaliszewski A., Furman W., *Gatunki dziennikarskie. Teoria, praktyka, język*, Warszawa 2009.

Biogram

Ewa K. Czackowska – dziennikarka, historyk, biografistka, dr nauk humanistycznych w dziedzinie historii, adiunkt w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa oraz dyrektor Biura Komunikacji i Promocji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Przez wiele lat pracowała w dzienniku „Rzeczpospolita”. Jest laureatką pierwszej edycji Nagrody Dziennikarskiej im. Biskupa Jana Chrapka „Ślad”, laureatką czterech Feniksów – Nagrody Wydawców Katolickich. Uczestniczyła w przygotowaniu Positio w procesie beatyfikacyjnym prymasa Stefana Wyszyńskiego. Jest współautorką wystawy głównej Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego, członkiem Zespołu Redakcyjnego, przygotowującego wydanie dzienników Pro memoria kard. Stefana Wyszyńskiego. Opublikowała książki m.in. „Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Wiara, nadzieja, miłość. Biografia błogosławionego” (współautor: T. Wiścicki) Warszawa 2017; „Kardynał Wyszyński. Biografia” Warszawa wyd. I 2009, Kraków wyd. II 2013, „Prymas Wyszyński. Wiara, nadzieja, miłość”, Kraków 2020; „Siostra Faustyna. Biografia Świętej”, Kraków wyd. I 2012, wyd. II 2020; „Mistyczki. Historie kobiet wybranych”, Kraków 2019.

ORCID 0000-0001-5605-2967